

Nr 590

Av herr **Larsson, Thorsten, m. fl.**, om *obligatorisk undervisning i samhällskunskap i mellanskolan, m. m.*

(Lika lydande med motion nr 688 i Andra kammaren)

Riksdagen har beslutat — i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1968: 140 (angående riktlinjer för det frivilliga skolväsendet) — att nuvarande gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan den 1 juli 1971 skall ersättas av en gemensam skolform för det gymnasiala åldersstadiet. Den utbildning som har sin motsvarighet i nuvarande gymnasium och fackskola påverkas inte läroplansmässigt av riksdagens beslut.

Däremot sker betydande förändringar i detta hänseende beträffande den utbildning som svarar mot den nuvarande yrkesskolans kurser. Man kan här tala om reformer i två viktiga avseenden. Utöver de förändringar, som berör den direkt yrkesutbildande undervisningen såsom övergång till den s. k. blockprincipen och till mera integrerade och individualiserade undervisningsformer, är också en utbildningspolitisk reform implicerad i beslutet som innebär att alla ungdomar som inleder sin yrkeskarriär genom fackutbildning på denna nivå är tillförsäkrade rätten till en kärna av gymnasial allmänutbildning.

Reformbeslutet i denna del har sin utgångspunkt i yrkesutbildningsberedningens förslag om viss samordning av undervisningen i allmänna ämnen på de tvååriga linjerna. YB:s förslag går ut på att de praktiska yrkeslinjernas timplaner bör inrymma den kärna av allmänutbildande ämnen kring vilka den nuvarande fackskolans lärokurser är uppbyggda. Utöver gymnastik bildas denna kärna av ämnena svenska, samhällskunskap, engelska och religionskunskap. Undervisningen skulle — enligt YB — vara obligatorisk i gymnastik och svenska samt i *minst ett av de övriga tre ämnena*. Eleverna skulle således vara *förpliktade* att göra *ett val* och *ha rätt till* att välja eller avstå från de övriga. Under speciella förhållanden skulle elev kunna erhålla befrielse från att läsa något av de allmänna ämnena.

I sin proposition uttalade utbildningsministern att YB:s avvägning mellan inslagen allmänutbildning och fackutbildning på yrkeslinjerna var »rimlig» och tillstyrkte »att de allmänna ämnena får i huvudsak den omfattning som YB föreslagit». Den justering som kunde komma i fråga angavs vara, att det borde »finnas möjlighet att välja även andra ämnen än de av YB föreslagna, exempelvis matematik». Riksdagen biföll detta förslag.

Genom ett uttalande av riksdagen om inslag av obligatorisk undervisning

i allmänna ämnen i förhållande till vad YB och utbildningsministern förordad markerades att det inte *nu* är lämpligt »gå längre i fråga om ökning av utrymmet för allmänna ämnen än vad som förutsatts i propositionen».

Motionärerna delar denna uppfattning och anser att reformen i denna del måste prövas något år innan det är möjligt att bedöma förutsättningarna för en annan avvägning mellan inslagen av allmän- och fackbildande undervisning på timplanerna för de yrkesutbildande linjerna. Däremot är det mycket som talar för att riksdagen *inom* ramen för den avvägningsprincip som riksdagen beslutat bör göra vissa justeringar, nämligen att slopa bestämmelsen om obligatoriskt tillval och att ange vilket av de övriga obligatoriska ämnen som skall läsas. Enligt motionärernas uppfattning bör ämnet samhällskunskap därvid ges samma ställning på timplanen som ämnet svenska. Tekniskt innebär detta att ämnet samhällskunskap utgår ur den krets av ämnen inom vilka eleven *skall* välja minst ett. Beträffande de återstående obligatoriska ämnena anges vad eleven maximalt har rätt att välja respektive har rätt att avstå ifrån. Motionärerna förutsätter att även om antalet obligatoriska ämnen och därmed elevernas valmöjligheter ökar i förhållande till YB:s förslag genom riksdagens beslut så får detta förhållande inte påverka den volym allmän undervisning som skall stå till elevernas förfogande enligt här diskuterad valprincip.

Det synes motionärerna att anledningen till att YB avstod från att ta ställning till innehållet i det andra obligatoriska »läsämnets» som man var enig om att ge eleverna på yrkeslinjerna tydligen har haft sin utgångspunkt i en strävan att undvika en debatt i en detaljfråga som skulle kunna ge en snedvriden bild av det centrala i beredningens såväl utbildningspolitiska som pedagogiska nytänkande.

Denna riskgräns är nu passerad. Den offentliga debatten domineras nu av den enskilde individens situation i samhället och skolans roll när det gäller att höja medborgarnas kompetens att fungera enligt demokratins spelregler i ett alltmer komplicerat mönster för samlevnaden. Det relativt nya samhällskunskapsämnet har härigenom snabbt ökat i betydelse inom skolan som medium för aktuell information och debatt om den sociala problematiken.

Betecknande för utvecklingen är att elevrådet vid Stockholms stads industri- och hantverksskola för några månader sedan i skrivelse till utbildningsministern protesterat mot att yrkesskolans elever inte skall ha obligatorisk undervisning i samhällskunskap:

Vi som går på yrkesskolan skall alltså inte ha någon hum om hur samhället styrs och fungerar. Detta innebär att det även i fortsättningen kommer att vara akademikerna som dominerar de styrande posterna inom samhället. Arbetarna, som bl. a. utbildas på yrkesskolorna, får inte vara med. Detta tycker vi klingar illa tillsammans med allt skryt om jämlikhetstänkande . . . Om detta skall kallas en modern skola så bävar vi inför 1970-talet. »Utvecklingen» går bakåt!

Tidskriften *Fackläraren*, som är språkrör bl. a. för yrkesundervisningens lärare, solidariserade sig med elevernas krav i en ledare (nr 23—24/1969) vars avrundade kommentar har följande lydelse:

Det vore onekligen djupt olyckligt om läroplanen för mellanskolan, som förkroppsligar visionen om en socialt integrerad ungdomsskola, finge en sådan utformning att undervisning i samhällskunskap framstod som en nödvändig del av medborgarutbildningen *uteslutande för elever som väljer andra utbildningsmål än förberedelse för s. k. arbetaryrken*. Facklärarförbundet gjorde sig till tolk för denna uppfattning redan i sitt yttrande över YB:s principbetänkande. Vad som sedan dess har förekommit i samhällsdebatten ökar tyngden i kraven på obligatorisk undervisning i svenska och samhällskunskap som det minsta mått av gemensam gymnasial allmän bildning som numera kan accepteras.

Motionärerna delar den uppfattning som kommit till uttryck i här citerade opinionsyttringar. Som påvisats tidigare i motionen är det möjligt att tillgodose kraven på obligatorisk undervisning i samhällskunskap på samtliga linjer inom den nya ungdomsskola, som skall träda i funktion nästa år, samt att göra det inom ramen för riksdagens beslut om hur inslagen av allmänna ämnen och fackämnen totalt sett skall avgränsas i förhållande till varandra.

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställes,

att riksdagen måtte besluta

att obligatorisk undervisning i samhällskunskap skall meddelas även på linje i den nya gymnasiala skolformen som har motsvarighet i dagens yrkesskola,

att timtalet för olika linjer skall fastställas på samma grunder som gäller för ämnet svenska, d. v. s. i överensstämmelse med kursplanerna för ämnet på tvåårig teoretisk linje inom motsvarande sektor, samt

att kravet på obligatoriskt tillval av minst ett ämne skall utgå och ersättas med ett meddelande om rätt att göra begränsade tillval av andra allmänna ämnen.

Stockholm den 28 januari 1970

Thorsten Larsson (cp)

Eric Carlsson (cp)

Olle Eriksson (cp)